מדרש · אגדה · מדרש רבה · מפרשים · ידי משה

ידי משה על שיר השירים רבה

רבי יעקב משה העלין אשכנזי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ידי משה על שיר השירים רבה

רבי יעקב משה העלין אשכנזי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ידי-משה-על-שיר-השירים-רבה/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרשה א 4
פרק א 4
פרק ב 7
פרק ג 8
פרק ד 8
פרק ה 9
פרק ו 9
פרק ז 10
פרק ט 10
פרק י 11
פרק יא 11
פרק יב 11
פרק יג 12
פרק טו 12
פרק יז 13
פרשה ב 13
פרק ב 13
פרק ג 13
פרק ד 14
פרק ה 14
פרק ו 15
פרק יא 15
פרק יג 16
פרק יד 16
פרק טו 17
פרשה ג 17
פרק ד 17
פרק ו 17
פרק ז 18
פרק י 18
פרשה ד 18
פרק ד 18
פרק ז 19
פרק ח 19
פרק ט 19
פרק יא 20
פרק יב 20
פרשה ה 21
פרק א 21
פרק ז 21
פרק יא 22
פרק יד 22
פרשה ו 23
פרק ב 23
פרק ד 23
פרק י 23
פרשה ז 24
פרק א 24
פרק ג 24
פרק ט 24
פרשה ח 25
פרק יג 25

פרשה א

פרק א

חזית איש מהיר במלאכתו זה יוסף וכו'. פי' דאתיא כמ"ד ויבא יוסף לעשות מלאכתו ממש ולא כמ"ד לעשות צרכיו נכנס וא"כ הואיל שלא היה במחשבתו לחטוא דלא היה מהרהר בעבירה כלל לכך לפני מלכים יתיצב כדאיתא בזוהר ויקרא פרעה אל יוסף וש"ה עד עת בא דברו אמרת ה' צרפתהו פי' שצורפהו ובדקהו שלא עבר עבירה אפילו במחשבה ואלמלא היה מהרהר בעבירה לא היה עולה לגדולה וק"ל:

נתן לחכמים אותו השכר. פי' ע"ד דאיתא בגמרא דתענית שאין אדם רשאי להנות ממעשי נסים והואיל ונעשה לו נס ונזדמנו לו מלאכים לכך לא היה רוצה להנות מן השכר שממה שאין אדם רשאי להנות אין להקריב למזבח ע"ד שאחז"ל ממשקה ישראל ממה שמותר לישראל וק"ל:

הונא בשם ר"י הכל מסייעין וכו'. וקשה מה חיבור וסמיכות להונא בשם ר"י הכא ונ"ל דה"ק לפי שקשה להונא מנליה לד"א לדרוש חזית איש מהיר וגו' על שלמה המלך בבנין ב"ה דילמא קאי על יוסף או משה שמפורשים שהיו זריזים משא"כ בשלמה אינו מפורש דדילמא יאמרו העולם כפשוטה שבנין ביתו היה מהודר יותר לז"א הונא בשם ר"י הכל מסייעין וכו' וא"כ קשה למה היה צריך להשהות בבנינו ז' שנים מאחר שהיו לו כ"כ מסייעין הרבה ודבר שהוא ע"י סיוע מסתמא א"צ זמן רק החצי וא"כ היה מן הראוי להיות זמן בנין ב"ה רק ו' שנה ומחצה אלא ע"כ אלולי שסייעו אותו היה צריך לבנותו שני' הרבה יותר מבנין ביתו לפי שהיה מהודר ויפה יותר מביתו וע"כ היה זריז בבנין ב"ה וק"ל:

ואפילו רוחות ואפילו שדים וכו'. יש ליתן טעם למה סייעו במלאכת ב"ה ולא במעשה משכן ונ"ל לפי דאית' ותשלם כל המלאכה שנגמרה מלאכת ז' ימי בראשית שלא נשלמה מלאכת ז' ימי בראשית עד שנגמר בנין ב"ה ואיתא בב"ר שלא נבראו גופות לרוחין ושדין לפי שנבראו בע"ש בין השמשות וכשנכנס שבת נבראו ומחמת זה לא נבראו להם גופות וא"כ סברו השדים ורוחות שעכשיו בשעת בנין ב"ה יבראו להם הקב"ה גופות ע"כ היו מסייעים וק"ל:

מה אביו נמחל לו כל עוונותיו וכו'. וקשה מאי סמיכות וחיבור דבר זה לשיר השירים ונראה לי לפי דלקמן במדרש חזית איתא וז"ל ויסע משה את ישראל כשנעשו להם הנס ואמרו שירה נמחלו להן עוונותן שנאמר ויסע משה את ישראל שהסיען מעוונותיהן וזה

שאמר כאן רבי סימון בשם רבי יהודה וכו' הואיל ואתה מקישו מקישו מכל צד ופירש הואיל ואתה מקישו שאמר שירה כמו אביו ע"כ נמחלו לו גם כן עוונותיו וק"ל:

וחמשה אתין וכו'. פירוש חמשה אתין יתירין עליו שהם אותיות מנצפ"ך מה שחדשו הנביאים כדאיתא בגמרא דמגלה מנצפ"ך צופים אמרום וזהו שירו של אלף פירוש מה שנשתייר מן אל"ף בי"ת וזה הוא הפי' שאמר לעיל ועל שפתיו יוסף לקח שהוסיף על דברי תורה פירוש אותן חמשה אותיות דאם קאי על שאר דברים הלא אמרו חז"ל ליכא מידי דכתיבי בנביאי ולא רמיזה בתורה אלא שקאי על אותיות מנצפ"ך שמהוי הוי אלא שלא ידעו היא באמצע תיבה וכו' ועוד אמרו בגמרא והא כתיב אלה המצות שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה וכו':

זריזות מביא וכו'. ובגמרא הגירסא תורה מביא לידי זהירות וזהירות מביא לידי זריזות פי' רש"י זריזות זריז ונזהר קודם לכן שלא תבא עבירה לידו כמו דוגמת שאמרו ונשמרת מכל רע שלא יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאת קרי בלילה ולפי דמייתי הכא קרא דוכלה מכפר משמע דזריזות פירושו התמצית המעשה כמו זריזין מקדימין למצות:

נקיות מביא לידי טהרה. ובגמרא גרס נקיות מביא לידי פרישות פי' הר"ן נקיות היא במחשבה שיש לו מחשבה נקיה ומתוך כך בא לידי פרישות שגודר עצמו אף במה שמותר לו והחילוק שבין טהרה לפרישות פי' הר"ן טהרה הוא שאוכל חולין בטהרה ופרישות הוא כגון נזירות ומקשה הר"ן מה רבותי' דיראת חטא דקחשיב לבסוף וי"ל דיראת חטא לאו מיראת פורעניות רק מן החטא בעצמו מתיירא וזה נקרא מאהבה. חסידות מביא לידי ת"ה פי' שיכולים להחיות מתים ע"י התפלה וי"מ דמירי בתח"ה של עתיד וחלופי גירסאות בגמרא ובמדרש ובירושלמי:

עשת ענוה סנדל לעקבה. וזהו רמזו חז"ל כמה שהקשו בגמרא אטו יראה מלתא זוטרתי היא ומשני אין לגבי משה מלתא זוטרתי וקשה למה דוקא גבי משה ונ"ל לפי שהיה משה עניו מאד מכל אדם אשר על פני האדמה וא"כ היה היראה כסנדל לעקבו וק"ל:

ורבנן אמרי יבמות היו. פי' שהיו זקוקות ליבום והיתה כלה וחמותה וסתם חמותה סני' לכלתה וזה היה החילוק שביניהם שהחמותה אמרה שהילד החי הוא בנה וא"כ כלתה היא זקוקה ליבום וכלתה אמרה שהילד החי בנה ופטורה מן היבום לפי שהיה קשה לרבנן על שאמרה למלך גזרו את הילד גם לי ולך לא יהיה וקשה מי פתי יסור הנה לדבר כן הלא מתחלה היתה מתקוטטת לאמר ליתן לה הילד אלא ע"כ שהיה כלה וחמותה וא"כ כשראתה שהמלך אמר להמית הילד החזיקה היא פסק המלך כדי שיהיה פטורה מן היבום וכלזמן שיהיה הילד קיים אצל חמותה יחזיקו העולם אותה ליבם ולא תשא

אותה שום אדם מחמת שהיא זקוקה ליבם ע"כ הסכימה לפסק של מלך וקראן כאן יבמות ובירושלמי ובמדרש ש"ט איתא הלשון מפורש כלה וחמותה היה ודו"ק.

ר"ח אמר הדיוט מלך וכו'. עיין קהלת בפסוק אני קהלת מה שכתבתי שם: הג"ה לאהבה הכתוב בשלמה פירוש לזנות אבל לא התחתן בהם אבל לזנות מיהא אהבן וק"ל לאפוקי מפי' מ"כ:

ג' שטנים נזדווגו לו וכו'. פי' לפי דאיתא בספר גליא רזיא שכוונת שלמה היה במה שנשא נשים נכריות כדי להכניע האומות ע"י זה והראה לו הקב"ה שלא טוב עשה ואדרבה העמיד לו ג' שטנים היפך סברתו:

כגון נזם זהב וגו'. פי' טעמים מעולים לשבח כזהב וכתם ועיין לעיל בפרשת חקת ולקמן בקהלת רבה עוד יש לומר דקאי אירישא דקרא דכתיב לעיל מניה תפוחי זהב במשכיות כסף ודרשו ברבה פ' ויגש חזורין דדהב בגו דסקרין וכו' מראה פנים לכל צד וכו' ואולי פי' גם למקרא דנזם זהב מעין פי' זהב הכתוב קודם וקרא דמייתי אח"כ נזם זהב באף חזיר הוא ט"ס ועוד נראה כיון שמצינו בנזם זהב ב' משלים וטעמים והוא נזם זהב וחלי וגו' ונזם זהב באף וגו' א"כ בשאר פסוקים ג"כ יקרא ככה שיהיו ב' משלים וטעמים כן מצאתי בכ"י הגאון מהורר"ן כ"ץ ז"ל מלובלין:

צא מהן שני רעבון. ובירושלמי דקידושין איתא גבי למען יאריכון ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע וגו' כימי אבות פי' היפ"מ אף שימי אבות הם תק"ב הואיל ובן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו פי' לאחר ב' שנים משבא לשנת ג' א"כ לא קחשיב הני תרתי שנים וא"כ צריך לישב למה לא קאמר הכא ג"כ כתירוץ יפ"מ שאתיא כמ"ד בן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו וי"ל שטוב לאוקמי אליבא דכ"ע וק"ל: והואיל ואתא לידי דבר זה לא אחריש בדי"ו מה שחדשתי בע"ה בירושלמי זו שהסכימו עמי כל גאוני ארץ דאתי' ירושלמי זה אליבא דכ"ע ואזיל הירושלמי לשטתיה דאית' בברכות בירושלמי שעובי כל רקיע הוא מהלך חמשים שנה לפי שהשמש הולכת ומנסר בעובי רקיע חלק עשירי מן היום וזהו שעה ובכל יום שהוא עשרה שעות החמה הולכת ומקפת את כל העולם שהוא מהלך ת"ק שנים א"כ בשעה מהלכת חמשים שנה פי' היפ"מ ע"כ מוכח מה שאחז"ל שמן שמים לארץ מהלך ת"ק שנה פירושו עם העוביו של הרקיע א"כ החלל שמן הארץ לשמים מלבד עובי רקיע הוא מהלך ת"ן שנה וא"כ אליבא דמ"ד בן מ"ח שנים הכיר אברהם את בוראו וא"כ צא משנות אבות מ"ח שנים מן אברהם ועוד ב' שנים ימי הגמלה של יצחק ושני שנים ימי הגמלה של יעקב א"כ הם נ"ב שנים ונשארו משנות אבות מה שעסקו במצות הוא ת"ן שנים וראוי ליתן לבניהם שכר כמו שנים אלו וא"כ

הוא שפיר בכוון ת"ן שנים כמו שנים שמן ארץ לשמים דהיינו כחלל עולם שהוא ת"ן שנים ודוק היטב:

פרק ב

לאדלקולאין. נראה לי שהוא טעות סופר וצריך להיות לאסקולאין ופירושו חכם אחד וכן הוא לקמן בפסוק צוארך כמגדל וה"פ כי ראיתי בפי' האלשיך על זה המדרש שהקשה איך שייך לומר שהדיבור היה מחזר על כל אחד ואחד שהוא קושי ההבנה ומתרץ כמה תירוצים ע"ש לכן נ"ל שפירושו לאסקולאין פירוש שהדיבור היה מדמה עצמו לחכם אחד ולמדו תורה וכן הוא לקמן בפסוק תורי זהב וה"ק כאן לאסקולאין כן הדימה פי' שהדיבור היה מתלבש ומדמה את עצמו לחכם אחד ולמדו לכל אחד את התורה ולכן לא גרס בפסוק תורי זהב כן הדימה כי אין לו שם שום שייכות ודוק:

שלא יהו אומרים וכו'. פי' לפי דאי' מכח שראו מלאכים בסיני שרגליהם של מ"ה ככף עגל מכח זה טעו שעשאו את העגל וא"כ ה"פ אלולי שנתגלה הקב"ה בעצמו אזי היו טועים משא"כ כשנתגלה הקב"ה בעצמו וק"ל:

אין זה עכשיו אלא לעתיד. פי' ע"ד דאי' בירושלמי והיו עיניך רואות את מוריך וכל בניך למודי ה' פי' שלעתיד יסתכלו בפני השכינה ומכח זה לא יהיה שכחה משא"כ בעוה"ז וראית אחורי ופני לא יראו וק"ל. א"נ י"ל ע"ד דאי' בגמ' דסוטה שבא גבריאל ולמד עם יוסף ע' לשון ולא נגמר עד שהוסיף לו ה' פי' שע"י שהוסיף לו ה' ואז היו כל האותיות של השם אצלו יהוסף וג' אותיות הללו הם עיקר השם כדאי' שם במהרש"א שהשם הוא רק ג' אותיות על דרך דאיתא מקום שיפול העץ שם יהו זה שם של הויה וא"כ מכח שהיו ליוסף אותיות השם לכן לא היה אצלו שכחה וכן כל הצדיקים שיהיו נקראים על שם הקב"ה וא"כ מכח זה לא יהיה שכחה לעתיד ודוק:

ואותי צוה ה'. יש דברים שאמר לי ביני לבין עצמי. וקשה מנא ליה דילמא כפשוטא דקאי אדלעיל דכתיב ויגד לכם את בריתו אשר צוה אתכם והדר קאמר ואותי בויו המדבקת וי"ל דלעיל פתח בדברים שהוא צוה את ישראל כדכתיב ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ה' וכתיב בתריה השמר לך ושמור נפשך פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך יום אשר עמדת וגו' א"כ חתם בדברים ששמעו רק מפי הקב"ה אלא ע"כ דה"פ שחייבים לשמור כל מה שצום משה שא"א לספק בנבואתו שהרי עיניהם ראו ושמעו כבוד ה' מדבר עמהם ושם ראו שהיה מדבר עם משה כמ"ש ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם וזה הטעם אומרו ואותי צוה וק"ל וכ"כ הרמב"ן ול"נ ע"ד דאי' בגמ' דנדרים פילפולא של תורה נתנה למשה לבדו ונהג הוא עין טובה ונתנה

לישראל וא"כ ה"ק לפי שקשה היאך קאמר ואותי צוה ללמד אתכם והרי הקב"ה נתן פילפולא של תורה רק למשה אלא ה"פ ואותי צוה פי' מה שצוה לי לבדי הן הן הדברים אני מוסר לכם מטוב עין וק"ל וזה כיון רש"י ואותי צוה תורה שבע"פ:

אי מה וכו'. וקשה מהיכי תיתי להמשיל התורה לדברים שהם לגריעותא וי"ל ע"ד דאי' שמתוך שלא לשמה בא לשמה וגבי שלא לשמה יש ג' דרכים אחד ע"מ שיקרא רבי ב' ע"מ לקנתר ג' ע"מ לעשות קרדום לאכול ממנה ונגד שלשה אלה אמר אי מה כו' להורות שצריך דוקא לעסוק בתורה לשמה ולא שלא לשמה ודוק ותשכח כל הני שלא לשמה רמוזים במדרש כאן:

אי מה השמן מר מתחלתו ת"ל דבש וחלב. וקשה והא לקמן אמר שד"ת נמשלו לשמן על שם והיה ראשיתך מצער וגו' ונראה דה"פ וה"ק שהמרירות יהיה לתועלת המתיקות שיהיה לבסוף ושניהם לדבר אחד נתכוונו ומדרש זה נלקח ממדרש דלקמן וק"ל:

פרק ג

מה השמן הזה עליון על כל המשקים. ומזה הטעם שמעתי מפי גיסי האלוף המרומם מוהר"ר אריה ליב בן הגאון מהור"ר יצחק אב"ד בק"ק קראקא שאין לקדש קדושא רבא על משקה שקורין יין שרף לפי שאינו נקרא משקה לפי שבדוק ומנוסה שהנותן שמן לתוך יין שרף הוא יורד למטה ואינו צף למעלה וא"כ ע"כ אינו משקה דאל"כ האיך אמר מה שמן עליון על כל המשקים והלא אם תתן אותו ליין שרף אינו צף למעלה אלא משום שלא חשוב יין שרף משקה:

פרק ד

ושם המפורש היה חקוק עליו. נראה שרשב"י ס"ל כמ"ד בגמ' חרות א"ת חרות אלא חירות ממלאך המות על כן היו צריכים לזין ושם המפורש חקוק עליו כדי להראות למלאך המות שאין לו שליטה על ישראל כמו שמצינו במ"ר בפ' וזאת הברכה שהראה משה למ"ה מטה שלו ושם המפורשחקוק עליו וזה נ"ל הפלוגתא דפליגי בגמרא אין בין ימות המשיח לבין עוה"ז אלא שעבוד מלכיות עובדי כוכבים בלבד אבל מיתה יהיה בימות המשיח לפי דאי' בגמ' בפרק ר"ע ופדויי ה' עוד ישובון פי' אותן עטרות שנטלו מן ישראל עתיד להחזירן וא"כ ע"כ לא יהיה מיתה לימות המשיח הואיל ויחזיר להם אותן זיין עם שם המפורש ולמ"ד שפירפורן הלבישן פי' בגדי מלכיות וחירות הוא מן מלכיות עובדי כוכבים ולימות המשיח תחזור להם אותם פירפורן וא"כ לא יהיה שעבוד מלכיות עובדי כוכבי' לימות המשיח משא"כ מיתה יהיה לימות המשיח ודו"ק:

בזכות שאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. וצריך ליתן טעם למאמר זה ונראה דהכי פירושו מ"ט בכל הבריאות נאמר כי טוב ובבריאת אדם לא נאמר כי טוב ומשני ב' תירוצים אחד לפי שעתיד לחטוא ותירוץ ב' לפי שלא נגמרה מלאכתו שלא היה נימול ומנלן סברא זו שמה שלא נגמרה מלאכתו אין לומר עליו כי טוב שהרי ביום ב' לא נגמרה מלאכת השמים ובשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע אמר הקב"ה מי גילה לבני לשון שמ"ה משתמשין בו פי' שבטוחים בעצמן שלא יחטאו בוודאי וא"כ קשה מ"ט לא נאמר כי טוב בבריאת אדם ועל כן הוצרך לגלות להם מה שנברא ביום ב' וכו' שהטעם משום שלא נגמרה מלאכתו:

בך בהקב"ה וכו'. נראה דקמפלגי בפלוגתא דר"א ור"י בפ' ב' דביצה דר"א סבר או כולו לכם או כולו לה' ור"י סבר חלקהו וזה שאמר רבי אבין כאן והדר מפרש ביראתך זה רמז על חג בחג כגון הלכות סוכה ולולב ושאר מצות וזהו ביראתך ע"ד שאחז"ל ראשון לחשבון עונות והלכות פסח וכו' זה מרומז בישועתך ישועת מצרים בתורתך זה חג השבועות מתן תורה וק"ל.

מה ישיריין וכו'. נראה שדרש נוטריקון של תיבת משרים מה ישריין רחמיך מה כו':

פרק ה

ע"י שצרתן נקבה. וצריך טעם למה נמשלה שעבוד אחר הגאולה ללידת נקבה כאלו הגאולה נמשך ממנה השעבוד ונראה דה"פ שע"י השפע ההצלחה ירום לבבם לשכוח והוא כנקבה היולדת משפע הזכר והגאולה שלעתיד יהיה כזכר שהוא משפיע ואינו יולד כן תהיה גאולה שלימה ולא תגרום הולדה ונ"ל שזה הוא פי' הגמ' רני עקרה לא ילדה משום דלא ילדה רני וקשה למה לא מקשה כפשוטא משום דעקרה וכו' ונ"ל דה"ק לפי שפשטא דקרא הוא משום שיהיו ישראל לעתיד עקרה שאינה מולדת ולא קשה כו' רק שהגמ' הכי מקשה משום דלא ילדה פי' דהוה ליה לקרא לומר הכי רני עקרה לא תלד דמשמע דלהבא שלא יהיה יולדת ולמה אמר קרא לא ילדה על שעבר אלא על כרחך דהקרא לא אתא להורות זה ואם כן מקשה שפיר:

פרק ו

באיזה חטא. פי' שנתחייבו ישראל למלכיות שנאמר וישא ידו להם להפיל אותם בגוים ולזרותם בארצות מאיזה חטא ויצמדו ישראל לבעל פעור וק"ל:

ירד מיכאל. ובגמ' דשבת איתא ירד גבריאל לפי שמדת הדין חייבה לדבר זה ולפי גירס' זו ענינו שמדת הרחמים נהפך למדת הדין שגבריאל הוא שר של אש שהוא דין ומיכאל שר של שלג שהוא רחמים:

והוא היה מקומה של רומי. פי' ע"ד שכתבתי לעיל שכוונת שלמה היה במה שנשא נשים נכריות היה כדי להכניע האומות אבל באמת לא יפה עשה והורה לו הקב"ה שנבנה באותו יום רומי שאדרבה נתוסף כח לאדום ע"ד שאז"ל אמלאה החרבה וגו':

כרמי שלי לא נטרתי וכו'. פי' כי המצות מתוארים בשם כרם כי כרם ה' צבאות הם ופירושו מי גרס לו זה שכרמי שלי לא נטרתי שלא שמרתי י"ט אחד כתיקונו וכו'. ואע"פ שלא בגלות תליא מלתא שהרי אף בא"י כל שהיו רחוקים מירושלים שלא היו השלוחים מגיעים היו עושים ב' ימים מ"מ הואיל ורוב המקומות בא"י היו עושים י"ט א' ורוב מקומות בח"ל עושים ב' ימים מוקי בגלות וקשה מתחלה מאי סברו לקבל שכר על שניהם ולבסוף מאי סברו. ונראה דקאי אדלעיל מיניה שחורה אני ונאוה פי' שאמרתי שהחורבן זה השחרות זה נאוה לי שאקבל שכר על שניהם ושוב ראיתי שאינו אלא שחרות ומעיקרא סברו הואיל ויש להם טרחא יתירה יקבלו שכר יותר ושוב ראו הואיל והוא בסיבתם לא יקבלו שכר יותר וק"ל:

פרק ז

טעת מדת הדין וכו'. מדרש זה תמוה מאד ואין לו שחר כלל ונראה דה"ק לפי שבשעה שהוציא הקב"ה את ישראל קיטרג מדת הדין ואמר הללו עע"ז וכו' מה נשתנו אלו מאלו וא"כ עכשיו יאמרו כטעותם מתחלה ודע שאינם ראוים לגאול רק שהוציא לשחטם במדבר וק"ל:

היפה שבנביאים. פי' ע"ד דאיתא כל הנביאים נתנבאו בכה ומשה נתנבא בזה הדבר לפי שהיה הדיבור בעצמו נכנס לתוך פיו רק דאיתא בגמרא דב"ב אלא מעתה זה הדבר דראשי המטות נימא נמי שלא יהיה נוהג אלא באותו דור וכו' ואיתא צאי בעקבי הצאן אלו בנים קטנים שמתים בעון נדרים פי' ע"י שאינם הולכים לת"ח להתיר להם הנדר וא"כ מכח זה ידע שמשה יפה שבנביאים הוא ודו"ק היטב:

פרק ט

וכי יש שמאל למעלה וכו'. סוגיא זו אתיא כסוגיא דירושלמי דסנהדרין פ"ק וז"ל שם תנינן אל תהיה דן יחידי וכו' אלא אחד אמר ר"י ב"פ אף הקב"ה אין דן יחידי שנאמר וכל צבא שמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו וכו' פי' ריב"פ פליג אדלעיל וס"ל שאף הקב"ה אין דן יחידי והראייה שנאמר כל צבא השמים וגו' אלא שחותם יחידי ומייתי ראייה מקרא אבל אגיד לך רשום בכתב אמת ומוקי דקרא והוא באחד בחתימה לחודיה ואתיא ריב"פ כר"ע ור"מ ס"ל כת"ק וטעם פלוגתתן מבואר דלת"ק הקב"ה גוזר דין ואינו מודיע הטעם לשום נברא ואע"פ שאינו מודיע הטעם אין משיבים עליו כי יודעים שהכל

בדין ולריב"פ ולר"ע מתווכח עמהם בדין כל אחד מראה פנים לפי הנראה לו ומ"מ בגמר דין אינו חושש להם ואע"פ שהם רוב לנגדו בסברא אחד מ"מ גומר הדין כפי חכמתו נמצא פליגי ר"ע ור"מ בפלוגתא דת"ק וריב"פ ודו"ק ועי' מ"כ אם יטיב לך:

זה בנין אב וכו'. והא דאיתא בב"ר פרשת וירא וה' פקד אר"י כתיב ונקתה ונזרעה זרע וגו' ונ"ל ב"ה שר"י מיישב קושיא זו דאיתא בירושלמי ה' נתן וה' לקח בטובה אינו נמלך בב"ד וברעה הוא נמלך בב"ד וא"כ הכא קשה שהיא טובה נמלך בב"ד לזה אר"י כתיב ונקתה ונזרעה וכו' פי' לפי' שפליגי ר"ע ור"י אם עקרה נפקדת או לא רק אם ילדה נקבות יולדת זכרים וא"כ הואיל ואיכא דעות מחולקות נשא ונתן הקב"ה עם ב"ד הלכה עם מי כמ"ש לעיל שכ"מ שפליגי ב' מ"ד הקב"ה נושאה ונותן עם ב"ד הלכה עם מי ודו"ק:

חותם יחידי. פי' בשעת שנושא ונותן בהלכה הוא מצרף המלאכים כדי לפסוק הלכה ברורה ע"ד שאחז"ל אליעזר בני כך אומר וכשהוא חותם פי' גזר דין שאינו תלוי בשום פלוגתא וביד הקב"ה לענוש ולגזור כרצונו אז אינו מצרף ב"ד והוא לבדו גוזר כמו שמצינו בגמרא גבי רבה בר נחמני אם בהרת קודם לשער לבן וכו':

פרק י

ילבש אורים ותומים. לפי שאורים היו ראוים להיות על לב נביא שהוא עדיף ממעלת רוח הקדש ומעלות הכהן בשאלת אורים ותומים היה רק על ידי רוח הקדש ומכח ששמח בגדולת אחיו זכה שיהיו האורים ותומים על לבו ועל ידי זה היה עדיף מנביא על דרך שאמר הפסוק ולפני אלעזר יעמוד וגו':

ומלפני אין אתה מסתלק. פי' לפי שניתן למשה רמז ושים באזני יהושע ולא חש ונראה לי שמטעם זה לא חש לפי דאיתא שניתן ליהושע יו"ד מן נקבה שהיה מתחלה בשם של שרה ולכך לא היו לו בנים רק בנות ואין מושיבין בסנהדרין מי שאין לו בנים והנה בנות צלפחד טענו ממ"נ אם נחשבים אנחנו כבנים נירש ואם לאו תתייבם אמנו ואם כן היה משה מסופק אם נחשבים לזרע או לא ואם כן הבנות הם חשובים זרע ואם כן מלפני אי אתה מסתלק שכבר אמרתי שיהושע יהיה תחתיך:

פרק יא

אלקולאין. עיין בידי משה בפסוק ישקני מה שחדשתי שם:

פרק יב

הבריח ל"ב אמה היה. כאן ט"ס שהיה כתוב לפני המדפיס הבריח שתים ושלשים אמה פי' שהיה שני בריחים וכל אחד היה שלשים אמה והיה המדפיס טועה וסבר ששתים ושלשים קאי על המדה ע"כ הדפים שלשים ושתים אמה ועי' לעיל בב"ר פ' צ"ד:

מכאן שמלן בראשונה. וא"כ הואיל ונתנו ליהושע לימול ע"כ מכח ענוה גדולה שהיה בהם וע"כ משה היה אחרון מתוך שהיה עניו גדול יותר מאהרן ור' ברכיה קחשיב להו דרך גדולתן ואוקי לקרא שנית פי' פריעה וק"ל:

פרק יג

וירא בשכינה וירץ במלאך. נ"ל לפי דאיתא שאין חולקין כבוד לתלמיד במקום רבו וא"כ קשה הואיל והיה השכינה כאן היאך השתחוה אברהם למלאכים לז"א וירא במלאכים ע"ד דאיתא במסכת ב"מ אל תעבור וגו' שביקש אברהם מן השכינה שימתין עד שיכניס אורחים וא"כ כשראה אברהם בשכינה שהמתינה א"כ ע"כ חלק ליה רבו יקרא ואז מותר להשתחות וכן משמעות רש"י בחומש שאל תעבור אמר אברהם להקדוש ברוך הוא קודם וירא וירץ ודו"ק:

פרק טו

ילדה אשה אחת וכו'. פי' שהכוונה שעל ידי זה ימהר ה' הקץ עד"ש במסכת עדיות במשנה מספר הדורות לפניו והוא הקץ לפי שנגזר מאת ה' כמה יהיה נפשות בדור אחד וכשישראל עושין רצונו של הקדוש ברוך הוא הוא ממהר את הקץ באופן שנשמה אחת כלולה מהרבה ע"י זה דור אחד חשוב לפעמים כדורות הרבה ועל ידי זה נשלם השעבוד של הדורות והכי איתא בכתבי האר"י ז"ל על פסוק אני ה' בעתה אחישנה זכו וכו' ורישא דקרא הצעיר יהיה לאלף וגו' מרמז לכוונה זו שע"י הנשמות הכלולות ממהר ה' את הקץ אף קודם זמנו והכי הוי במצרים:

משמטוטי א"י הביאו. שמעתי מפי הגאון האב"ד דק"ק פראג כבוד מהור"ר דוד נר"ו לפי שידוע שאין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים בדבר מאכל לכך הביאה עלה זית ולא זית גופה שלא יאכל דבר איסור כי בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה ע"י ואיתא בא"י האילן חייב במעשר והעלין פטורים ובח"ל אף הפרי גופא פטור וא"כ ע"כ שהיה מא"י דאם היה מח"ל היה מביאה הפרי גופא ודו"ק ע"כ דפח"ח:

ויאריכו הבדים. פי' שהמשל הוא ע"ד שפי' ר"ש אלקבץ ויאריכו הבדים לא שנעשו נס שהאריכו יותר ממדתם אלא ה"פ לפי שכל זמן שהיה הארון במשכן היו צריכים הבדים להיות משני הצדדים כדי שישאו בה שהיה יוצא ונכנס עמהם משא"כ בבית העולמים דכתיב זאת מנוחתי עדי עד לא היו צריכים לשאת את הארון היו מושכין הבדים לצד אחד והנס היה שנשארו כך ולא היו עוברים לצד שני וכאלו היו קבועים במסמורת וכן משמעות לשון המדרש הכי וק"ל. וזה נ"ל טעם שקיצץ דלתות ההיכל לפי דאיתא בכלי יקר טעם שכל השערים לא היה להם פרוכת ושער ההיכל היה לו פרוכת לפי שמתוך

שהאריכו הבדים והיו דוחקים ובולטים לא היה הדלת יוכל לסגור ואז היו רואים בהיכל ומסתכלין בה' לפיכך היה פרוכת וחזקיה היה מסופק אם ראוי לסמוך על נס היכא דאיכא זכותא דרבים או לא וא"כ קיצץ דלתות ההיכל ממ"נ אם ראוי לסמוך אזכות דרבים א"כ לא יהיה שינוי ואין אנו צריכים לדלתות ואם לאו אזי רשאי לדבק עצמם בכל דבר היקרה שבעולם ודו"ק היטב:

פרק יז

ומה הרטבה וכו'. פי' לפי שאחז"ל שיעקב נטע ארזים למשכן והיכן נטען נ"ל כשלקח אבני מקום ושם מראשותיו על מקום פנוי זה נטע והרטבה לשון רטיב שדיה פי' על אותו רטובה שהרטיב פי' על מקום שפינה ממנו האבנים הרטיב מהם קורות בתינו ארזים ושם נטע ארזים ודו"ק:

פרשה ב

פרק ב

ואם יאמר לך אדם ע"ה. הקשה היפ"ת והלא ע"ו הם ונ"ל דה"פ שר"א הוא מפרש דברי ר"י וה"ק לפי דאיתא בזוהר שם של ע"ב היוצא מן ויסע ויבא ויט שבו כל אל"ף בי"ת חוץ מן אות גימ"ל שאין בו לפי שהיא גאוה והקב"ה שונא גאוה לפיכך גוי שני אינו מן המנין שמדבר במצרים שהם נמשלים לסוס וסוס הוא גאוה וא"כ כשתסור תיבת גוי וגם תסור אות ג' מן גוי ראשון אז נשארו ע"ב אותיות והוא שם ע"ב ודו"ק כנ"ל:

פרק ג

חמשים יום. הכוונה שהיו ישראל כדוגמת זבה גדולה שהיו סופרים נ' יום שיטהרו מטומאת מצרים להיות טהורים בקבלת התורה שהיא כדוגמת נשואי אשה לבעלה ועיין מזה בזוהר וזהו כוון המדרש שמדמה ישראל לתפוח ומה שמסיים ואימתי קבלו בחדש השלישי הכוונה ג"כ ע"ד דאיתא בספרי טעם קדש הג' משום הבחנה להבחין בין זרע קדושה ע"ד דתנינן אין מקדשין ואין מארסין את הגיורת פחות מג' חדשים משום הבחנה:

שנאמר מה טובו וגו'. הא דקחשיב דוקא ברכות הללו ולא שאר ברכות וי"ל לפי שכל ברכות של בלעם נהפכו פעם א' לקללה משא"כ ברכת מה טובו נשאר לעולם לברכה ושאר ברכות דקחשיב הכא לפי שהם נאים לעוה"ב ואז נשארו ברכות לעולם וק"ל:

פרק ד

בית אב. כמו בנין אב ונקט לשון בית אב כדי שיפול עליו לשון ודגלו עלי אהבה כדכתיב בבמדבר איש על דגלו באותות לבית אבותם וגם כאן מסיים כך הדרשה הה"ד איש על דגלו וכו' ודלא כפי' מ"כ:

א"ר ישששכר. הוא מוסיף על דברי רבי אחא ואומר לא זו ע"ה שקורא לאהבה וכו' שלא במתכוין שאהב אלא אפילו תינוק שקורא במתכוון למשה מושי שהיה בן מררי ולאהר"ן הר"ן בלא אל"ף או אהרון בוי"ו ולעפרון מלא והוא קורא אותו חסר וניכר הדברים שטעות גדול כזה מסתמא תינוק מלגלג במתכוין ואפ"ה ולגלוגו עלי אהבה ומה שנקט משה ואהרן ועפרון בזו ואצ"ל זו משה ואהרן שהיו שופטי ישראל ועפרון של ע"ה דבני חת כדאיתא ועפרן ישב כתיב בלא וי"ו אותו יום מנהו שופט נמצא שהתורה דקדקה אפי' גבי עפרון בחסר ויתיר והתינוק מלגלג אפ"ה ולגלוגו עלי אהבה:

פרק ה

אע"פ שחולה אני אהובה אני לפני המקום. פי' אף שחולה אני מחמת שעבוד דאיתא ואשא אתכם על כנפי נשרים תמן תנינן נושא אדם את בנו ואבן בידו ומוקי לה בגמרא בבן שיש לו גיעגועין עליו וזה למ"ד שחייב על החי משא"כ למ"ד שהנושא את החי פטור שחי נושא את עצמו א"כ אף בלא טעם נושא אדם מותר ואיתא ביומא ונשא השעיר אפי' בשבת מאי קמ"ל והא חי נושא את עצמו ומשני אפי' בשבת כשהוא חולה והשתא א"ש אע"פ שחולה אני וא"כ אז אין חי נושא את עצמו וא"כ היאך נשא אותם על כנפי נשרים אלא ע"כ שהם אהובים לפני המקום ודו"ק זה שמעתי בשם הגאון מהור"ר ליב צונץ אב"ד דק"ק פינטשב ז"ל:

נאמר כאן הרחק וכו' שהיה רחוק אלפים אמה. ובגמרא דרש ר"י ומה ארון שלא היה מרוחק אלא י"ב מיל משמע שהיה ראוי להיות רחוק יותר וקשה מאי קמ"ל בזה ומאי שייכות זה לדרש של ר"י ולק"ו ונ"ל ע"ד שאמרו בספרי שאמר יהושע לישראל עתידין אתם לעשות שבת לפני ארון ע"כ אל תרחיקו יותר מן אלפים אמה כדי שתהיו יכולים לבוא בשבת לפני הארון להתפלל שם וא"כ ש"מ שהיו מתפללין לפני ארון וא"כ בלאו דרשה זו שהיה מקדים שהיה הארון מרוחק רק אלפים אמה הייתי אומר שכל מבקש קאי על המתפלל רק הואיל ואיתא שטעם שהרחיק משה את האהל לפי שהיו מנודין ומנודה אסור להתפלל בד' אמות שלו וא"כ ע"כ כל מבקש קאי על מי שרוצה ללמוד תורה דאם על המתפלל קאי קשה אדרבה היה למשה להרחיק את האהל יותר מאלפים

אמה כדי שלא יהיו יכולים לבוא להתפלל לפני ארון וא"כ לא היה ר"י יכול ללמוד ק"ו זה עד שדרש מתחלה ג"ש זו ודו"ק:

ובמה ברכו וכו'. ונתתי טעם לשבח למה נתן ה' שכר זה שילדה ס"ב בנים ובגמרא שילדה כל אחת ששה בכרס אחד לפי דאיתא במ"ר פ' נשא אתה מוצא שמונה את בני קהת ב"פ ונמצא במנין ב' חסרים ב' שלישית לפי שהיה הארון מכלה בם ב' חלקים ועובד אדום הגתי היה לוי ולמה נקרא שמו אדום שהאדים פני דוד שלא אבה דוד להטות אליו ארון אלהים לפי שארון מכלה ועובד זה שהעמיד עצמו בסכנה ושמונה בניו הלוים הכניס עצמו בסכנה ששה נפשות שהוא וח' בניו הוא ט' וראויה לכלות ע"י הארון ב' חלקים שהוא ששה ע"כ יהיה מדה כנגד מדה שילדו כ"א ששה ודו"ק:

ורבנן אמרי דלה לנו בזכות אבותינו ולרועים כדי להטיל שלום. המדרש זה א"א להולמו דקשה חדא מה זכות אבות שייך אצל בנות יתרו ועוד איזו זכות אבות שייך לשאיבת מים והרבה יגעתי ושאלתי דבר זה לגאוני ארץ ולא השיבו לי דבר ואענה אני חלקי לפי שבפ' שמות איתא וזה לשונו ורבנן אמרי שהרועים השליכן למים ובא משה ודלה אותן מן המים לפ"ז רבנן דהכא אזלי לשיטתן דהתם לז"א דלה לנו כי רוצים לתרץ מלת לנו ממעט את האבות ע"כ סברי רבנן הכפלות של דלה דלה כדברי ר"ן דלה לנו ולרועים אך שרוצים לתרץ מלת לנו שהוא מיותר לז"א דלה לנו שלא בזכות אבותינו כצ"ל וצריך להגיה מלת שלא פי' מה שהציל אותנו ודלה לנו מן המים הוא בודאי אינו בזכות אבותינו הרשעים כי היו מגרשים את יתרו מן העיר בשביל שהיה רוצה לגייר וציוו שלא ירעה שום אדם את צאנו אך קשה למה דלה מים להרועים שהיו רשעים לז"א כדי להטיל שלום וכו' ודו"ק:

פרק ו

זה ענן שכינה וכו' הה"ד לא יהיה לך עוד השמש וגו'. פי' כי לעתיד יהיה גלוי שכינה ע"ד דאיתא בתוס' במסכת סוטה גבי משמת שמעון הצדיק נמנעו אחיו הכהנים מלברך בשם המפורש פירשו התוס' שלא היה גלוי שכינה ובכל אשר אבוא אליך פירושו גלוי שכינה דוקא:

פרק יא

שמונים ושש שנים. וכתבתי לעיל שזה הוא הטעם וחמושים עלו בני ישראל חמשה פעמים ס"ר וה' פעמים פ"ו עולה ת"ל שנה וזה השלים המנין שהיו ישראל ראוים להיות כשהם ס"ר ת' שנים ועכשיו שנתרבו עד שהיו ה' פעמים ס' רבוא עולה ת"ל שנים ודו"ק:

פרק יג

אלו ל"ה שנה שהיו ישראל כמנודים במדבר ולא נתייחד עמהם הדבור. פי' הר"ן שהנידוי היה בשביל חטא מרגלים משא"כ החטא של עגל כבר נתכפר להם והקשה הרשב"ם והרי כמה דינים נאמרו באותן ל"ח שנים ומשני ע"י אורים ותומים ובבאר שבע משני שלא דבר עמו דרך חיבה כדרך שאדם מדבר עם חבירו אוהבו שנכנס עמו בדברים אף שלא מן הצורך לרוב החיבה וגם לא דבר עמו פנים אל פנים ונ"ל דזה הוא כוונת הגמרא בפרק הרואה ודבר ה' אל משה פנים אל פנים וגו' מאי דבר עמו דרש ר"י שדבר עמו שיחזיר את האהל למקומו ובאם לאו יהושע יהיה תחתיך וקשה מאי קשה לר"י בפסוק זה שדרש דרש זה אלא נ"ל שקשה לר"י והלא כל זמן שלא נתרצה הקב"ה לישראל על מעשה עגל לא היה הדיבור עם משה פנים אל פנים לז"א שהדבור היה שיחזיר את האהל למקומו וא"כ בדבור זה התרצה להם לישראל ולפיכך דיבר פנים אל פנים וק"ל:

הגיע זמנן של כנענים. פי' ע"ד דאי' בראב"ע ודור רביעי ישובו הנה קאי על דור ד' של כנענים ולאו אישראל א"נ י"ל דאיתא שכששמעו שישראל רוצים ליכנס לא"י קצצו כל האילנות והמתין הקב"ה מ' שנה מה שהיו במדבר כדי שיהיו אילנות כמקדם וז"פ ששאל אם יש בה עץ פי' אם האילנות הם כמו מקדם וק"ל:

פרק יד

אותו הפה שאמר לו בסיני אנכי ה' אלהיך. פי' ששני דברות ראשונות שמענו מפי הקב"ה בעצמו:

על שם לא תשא. יש להבין מאי בעי הכא בקרא זה וי"ל לפי דאיתא לעיל שהשביע את ישראל בדורו של שמד ועיין לעיל בפסוק השבעתי וזה שמסיים לעיל אם למסים ולגלגולת וכו' פי' לפי דאיתא ד' שבועות השביעם א' שלא ימרדו במלכות וכו' לפיכך אמרו חמ"ו מה שנשבענו שלא למרוד הוא רק למסים וכו' משא"כ להשתחוות כבר נשבענו ע"ז על שם לא תשא וגו':

הטיבו כל אשר דברו ח"א כהטבת הקטורת וח"א כהטבת הנרות. נ"ל דקמפלגי בפלוגתא אם תלמוד גדול או מעשה גדול ע"ד שאחז"ל בב"ק הא למגמר והא לאגמורי פירוש ללמוד עם אחרים תלמוד גדול וזה נרמז בהטבת הנרות שהוא כמשל המדליק נר מנר ומ"ד כהטבת הקטורת לפי שהקטורת היה מעשיר כך הטיבו שהחזיקו ידי לומדים ע"כ שמעתי:

פרק טו

שכל אחד ואחד אני גוררו לים. פי' ע"ד שאחז"ל על אומה אחת איני מביא משא"כ על כל יחיד אני מביא:

פרשה ג

פרק ד

משא מדבר ים וכו'. פי' ע"ד דאיתא בזוהר כ"מ שנאמר משא הוא רעה לישראל לפי שמשא הוא לפני הקב"ה ואם באו"ה מירי היא טובה לאו"ה וג"כ משא לפני הקב"ה שיהיה טובה לאו"ה וא"כ מוכח שכתוב הכא משא וקאי על ישראל ואו"ה ע"כ פי' אם תזכה וכו' וא"כ הוא רעה וטובה וכשהוא רעה לא"ה היא טובה לישראל וכן איפכא וא"כ שפיר שייך לשון משא ודו"ק:

פרק ו

בזכות אותו אבק. שמעתי פירושו כי אבות סימן לבנים ובשביל שנצח לשר של עשו בשביל כך ישראל מצליחים גם כן:

הגיע קלוסי. אמרתי טעם למה אומרים מלאכי השרת שירה דוקא בשעת עליית השחר לפי דאיתא בגמרא דעבודת כוכבים יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי אלו כיתות של מ"ה שאומרים שירה בלילה וחשות ביום מפני כבודן של ישראל פי' בח"א לפי שכל היום זמן תפלה של ישראל שתפלת השחר עד חצות ומשם והלאה מתחלת זמן מנחה לכך הם אשים ביום ואף שתפלת ערבית זמנה ג"כ כל הלילה מ"מ הואיל ותפלת ערבית רשות אין לדחות מפניה שירות מ"ה שהיא להם חובה וא"כ למ"ד שתפלת ערבית ג"כ חובה א"כ ע"כ מוכרחים הם לומר שירה משעת עליית השחר עד הנץ החמה שאז אינו זמן תפלה שתפלת ערבית זמנה עד עלות השחר ותפלת השחר זמנה עם הנץ החמה כוותיקים:

מן דחזר. פי' לפי שליעקב היה ב' מ"ה שהיו מלווים אותו מלאכים דא"י בא"י ומלאכים דח"ל בח"ל ונהר יבוק היה הפסק בין א"י לח"ל וא"כ ע"כ לא היה יכול השר של עשו לפגוע ביעקב לפי שהיו ב' מלאכים משא"כ עכשיו שהיה בלי מלאכים שמלאכי דא"י אזלי להו ומלאכי דח"ל לא היו רשאין להיות אצלו כיון שהיה בגבול א"י לפיכך ניזק ודו"ק:

פרק ז

שמסרס את הלכה. פי' המנין שאמר לעיל הוא במספר ע"א סנהדרין ובתוספות משמע שעם המופלא היה ע"ב ולא נמנה עמהם לחשבון רק היה נושא ונותן בהלכה וזה הוא כוונת המדרש כאן שהיה מסרס הלכה פי' שהיה נושא ונותן בהלכה אבל לא נחית לדעה עמהם וק"ל:

רבי ברכיה אמר משה היה מוהל. נראה דר"ב חשיב להו דרך גדולתן וי"א ס"ל כיון דמשה היה עניו מכל אדם מסתמא היה הוא באחרונה והיה רק משקה וק"ל:

ונעשית של מאה אמה. נראה מדכתיב ותשת עלי כפכה כ"ף בגימטריא מאה וכן הוא מפורש בב"ר ודרש שנגרע קומתו מדכתיב ויתחבא לפי שהיה קומתו מן השמים לארץ וא"א להתתבא אלא ע"כ שנגרע קומתו וק"ל:

פרק י

ביום שהוקם את המשכן. ע"ד דאיתא בב"ר תחלת בריאת שמים וארץ נתאוה לעשות שותפות עם התחתונים דכתיב ויהי המקריב ביום הראשון ועיין שם מה שכתבתי ותבין פירושו ג"כ כאן:

עוביו דהוא בת בלוייתא. פי' שנוח היה ליטול עמו בדרך מפני משא הדרך ובמ"כ פי' שנוח לפורטה ואין נכון:

זה שלשלת יוחסין. פירש ע"ד שאמר הכתוב וישב מצרף וטהר את בני לוי ככסף:

פרשה ד

פרק ד

אחד מלבישו עטרה ואחד אוסרו זוני. פי' לפי שחירות הוא ממלכיות לכך הלבישו עטרה להורות שהם בני מלכים ע"ד בי מלכים ימלוכו שע"י התורה הם בני חורין מן המלכיות ואסרו זוני פי' כמו דאיתא בש"ר שהלבישם כלי זיין ושם המפורש חקוק עליו פי' שיהיה להם חירות ממ"ה וק"ל:

ועשה לו כתונת פסים. טעות דמוכח וצ"ל כתונת שש מעשה אורג ופסוק הוא בפרשת פקודי ודרשו אורג לשון כלאים:

על ג"ע. פי' במזיד ולא אתרי ביה וא"ת והלא בר נגעים הוא ומשני היפ"ת דלאו על החוטא קאמר רק על הציבור בשביל ערבות ואף לר"נ דס"ל שלא נענשו על הנסתרות לעולם מ"מ מפני חומר החטא של ג"ע נענשו על ערבות:

על העוקמנין. פי' על הרהור הלב לפי שהיה חוגר אותו כנגד אצילי ידיו והיינו כנגד הלב:

המד"א ואין אפוד ותרפים. פי' לפי שהיו עובדים עבודת כוכבים באפוד וע"כ היה אפוד של כה"ג מכפר על אפוד של עבודת כוכבים:
לא היה להם כפרה. פי' לפי שורת הדין אינו ראוי להיות להם כפרה דלה"ר חמור כעבודת כוכבים וש"ד יחדו והא דאמרינן בפ"ק דשבועות על כל עברות שעיר יוה"כ מכפר י"ל דהכא מיירי קודם יוה"כ שלא יענש:
אורה לעולם. פי' שהס"ת היה מונחת שם ותורה נקראת אור כמד"א כי נר מצוה ותורה אור:

פרק ז

נהגו שררה. שמעתי שלא היו משועבדים במצרים ואיתא לפי שאמרו א"ה בגופן שלטו בנשותיהן לכ"ש ומכח זה הוצרך הכתוב לייחסם משא"כ אלו ג' שבטים א"צ לייחסן אשר ע"כ יחסן אצל משה ע"כ שמעתי מפי דודי המופלא מוהר"ר שמעיה סג"ל:

פרק ח

כי נעור ממעון קדשו. פי' ביאור מדרש זה ע"פ הזוהר שבגאולה אחרונה יקים הקב"ה בעצמו את ישראל כי משל למטרונא שסרחה על המלך בפעם ראשון שהיתה קרובה מן הפלטין היא באה בעצמה משא"כ בפעם ב' או ג' שהרחיקם המלך בעצמו הולך ומקימה כך הנמשל בישראל וז"פ עתה אקום יאמר ה' וזה שאמר כי נעור ממעון קדשו וק"ל. או י"ל ע"ד שאמרינן לעיל בג' שעות שהקב"ה פורע מן עשו וקשה למה דוקא בג' שעות לזה מפרש כי נעור ממעון קדשו פי' שזמן תפלה בכל יום ג' שעות:
ראויין היו ישראל לומר שירה וכו'. ובמדרש סוף חקת איתא וז"ל ראוים היו ישראל לומר שירה על מפלתו של סיחון כדרך שאמרו שירה על מצרים אלא שהמתינו עד שבא דוד ואמר למכה מלכים וגו' לסיחון וגו' וקשה להבין מאד וכי אם יהיה חייב אדם לומר שירה ישייר לאדם אחר ונ"ל דה"פ ע"ד שאחז"ל עמון ומואב טיהרו בסיחון פירשו התוספות בגיטין שאף הגופים נקנו להם פי' מה שמצאו בסיחון נפשות מעמון ומואב הותרו לישראל להמיתן רק שמ"מ נתייראו ישראל כי פן שלחו ידם באותן שראוים לצאת מהם שני הפרידות ע"ד שאחז"ל אל תצר את מואב בשביל שני פרידות ע"כ המתינו לומר שירה עד שבא דוד א"כ כבר יצאו אותן שני הפרידות ושפיר אמר דוד שירה ודו"ק:

פרק ט

וכיון ששמעו שהן אסורות להן. פי' מ"כ אין לו שחר ול"נ ע"ד דאיתא בפרקי רבי אליעזר שלא היו הנשים נדות כל זמן שהיה השכינה ביניהם וחרדת ואימת השכינה סילקה דם

הנדה ולא היו טמאות וא"כ אחר שחטאו בעגל חזרו הנשים להיות טמאות בטומאת הנדה וזה הוא כוונת המדרש כאן:

פרק יא

ששים רבוא נביאים עמדו להם לישראל. שמעתי לפי שמצינו שנשמת משה היה כלול מששים רבוא וכל נביא קבל נבואה ממשה ולפיכך נקרא נביאים דברי קבלה לפי שקבלו נבואתם ממשה רבינו ע"ד שאחז"ל ויאצל ה' מן הרוח שעשאו כצינור לכל הנביאים וא"כ ע"כ כדר' חלבו שעמדו לישראל לא פחות מס' רבוא נביאים ודוק וזה הטעם שאחז"ל ליכא מלתא דכתיבא בנביאים ולא רמיזי באורייתא לפי שנשמת משה מס' רבוא נשמות והן הן ס' רבוא אותיות שבתורה וא"כ ע"כ יש רמז לכל נביא בתורה שיש לו אחיזה בתורה ודוק וז"ש משה מי יתן והיה כל עם ה' נביאים פי' שיהיו ס' רבוא נביאים הכלולים בנשמתו:

פרק יב

כל שכן בגופן כו'. שמעתי בשם הגאון אב"ד ור"מ דק"ק גלוגא רבתי כבוד מהור"ר ליב נר"ו שזה הוא הכונה כאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ פירש"י ז"ל כל מה שנותנין לב לענות כן לב הקב"ה להרבות ולהפריץ פי' ע"ד דאיתא ונקתה ונזרעה זרע מכח חשד שחושדין את האשה והיא טהורה שכרה שיהיה לה זרע וא"כ הכא ג"כ כפי מה שהיו משעבדים בהם יותר מדאי אזי גדלה הק"ו והוסיפו לרנן ששלטו בגופם והיה ע"כ שכרם להרבות ולהפריץ כדין ונקתה ונזרעה זרע ודו"ק ע"כ דפח"ח ושפתים ישק:

להודיע שבחן של ישראל כו'. והוא ע"ד דאיתא בירושלמי דיבמות וז"ל וגם הוא חכם ויבא רע ללמדך שאפי' רעה שהקב"ה מביא בחכמה הוא מביא כי אחת לע' שנים הקב"ה מביא דבר בעולם ומכלה ממזרים ונוטל כשרים עמהם שלא לפרסם החטאים ע"ד שאחז"ל במקום אשר תשחט את החטאת וגו' והקשה היפ"מ היאך פירסם הקב"ה לזמרי וי"ל כדי להגיד שבחו של פנחס שלא היה מתיירא לפני שר וחשוב כזה ונראה לי שקשה כאן ג"כ היאך פירסם התורה למקלל לזה אמר להודיע שבחן של ישראל וק"ל:

ר' סימי אמר פורפירא. פי' לפי דאיתא בש"ר בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע הלבישן פורפירין לפי שהיו חירות מן המלכיות ולסיבה זו הלבישן פורפירין שהם בגדי מלכות להורות שהם בני חורין משעבוד מלכיות ודו"ק:

תני רשב"י אמר זיין כו'. שם המפורש חקוק עליו שס"ל חירות ממלאך המות ולמה נתן להם כלי זיין עם שם המפורש כדי להראות למ"ה שהם בני חורין ממנו כמו שמצינו

גבי משה רבינו ע"ה שהראה למ"ה המטה. ושם המפורש חקוק עליו ולרשב"י זה פרקו בחורב דכתיב ואתם הורד עדיך משא"כ פורפירין המלבושין נשארו אצלם וק"ל:

פרשה ה

פרק א

תלוים באויר. פי' בתמיה וכי רשעים באויר תלוי ע"כ קושיא כי לא השכינו שכינה לארץ תירוצא הוא פי' שהצדיקים גרמו שהורידו השכינה למטה:

אמר ר"ש בן יוסינא וכו'. פי' דקאי אדלעיל שנקראו רעים וכו' לפי דאיתא לעיל קערות כסף שתים עשרה אמר ר"י העלה עליהם הכתוב כאילו הקריבו כולם ביום אחד ואמר לעיל מינה שאילו היה אחד מהם הקריב יותר מחבירו לא היה קרבן אחד מהם דוחה שבת וכתבתי לעיל טעמו לפי שהיה נקרא קרבן יחיד ולא היה דוחה שבת משא"כ הואיל והקריבו כלם קרבנם שוה היה נחשבים כולם כאחד וכאלו הם שותפים בקרבן של כל אחד ואחד ולכך היה נקרא קרבן ציבור ודוחה את השבת וזה ג"כ כוונת המדרש כאן אמר רשב"י למה נקרא רעים אלא שכיון להאהיבן לקרבן פי' שכולם היו נחשבים כאחד והיו שותפים בקרבנותיהן וא"ת מנ"ל זה לזה מביא ראיה רשב"י לדבריו ואמר רשב"י ע"כ תדע שהיו חשובים כריעים ושותפים דאל"כ לא היה קרבנם דוחה את השבת וק"ל:

פרק ז

שם המפורש היה חקוק עליו. פי' שס"ל אין חרות אלא חירות מן מ"ה וא"כ לצורך זה נתנה להם זין ושם מפורש חקוק עליו כדי להראות למ"ה שאין לו שליטה על ישראל ונ"ל דהני תנאי פליגי בהני תנאי דאיתא פלוגתא רבנן ושמואל אם יש בין עוה"ז לימות המשיח רק שעבוד מלכיות ורבנן ס"ל שימות המשיח שוה לכל מילתא לעוה"ב לפי דאיתא בפ' ר"ע ופדויי עוד ישובון שאותן מתנות שנטלו מהם בשעת שחטאו עתידים לחזור להם לימות המשיח וא"כ למ"ד זין הלבישן וכו' א"כ ס"ל שע"כ שלימות המשיח לא יהיה מיתה וא"כ ימות המשיח ועוה"ב שוים משא"כ למ"ד פורפירין הלבישן וא"כ יהיה לימות המשיח רק חירות מן השעבוד ומיתה תהיה וא"כ ע"כ שימות המשיח לא יהיה שוה לעוה"ב ואין בין עוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד וא"כ כל חד לטעמיה ודוק ובהכי פליגי נמי רשב"ג ורבנן גבי בן מאה שנה ימות וכתיב בלע המות לנצח וגו' ח"א בלע המות לנצח זה קאי לעוה"ב והנער בן מאה שנים קאי לימות המשיח ואידך ס"ל שתרווייהו קראי קאי לימות המשיח ובן מאה קאי על א"ה וכי דייקא שפיר תראה שקמפלגי ג"כ בפלוגתא זה ודו"ק:

פרק יא

שני אלפים שנה כו'. והענין ב' אלפים שנה הוא מבואר ע"י שאחז"ל שברא הקב"ה עולמות והחריבן ואמר יתהון לא הניין לי ויתהון הניין לי פי' הזוהר שעם כ' אותיות ברא הקב"ה העולמות דהיינו בכל אות עולם אחד והיה מתקיים מאה שנה והן הן העולמות שנחרבו וא"כ כ' עולמות כלין באלפים שנה ובאות ב' נברא העולם המתקיים וז"פ המדרש שדרש בר קפרא למה נברא העולם בב' לפי שהיא לשון ברכה ולמה לא באל"ף לפי שהיא לשון ארירה וק' למה לא כיילי שני קושיות בבבא אחד אלא דה"פ שמתחלה שאל למה בבי"ת פי' למה נתקיים זה העולם יותר מהנהו ומשני לפי שהיה ברכה והדר מקשי למה יגרע האל"ף שעכ"פ היה ראוי לבוראה בה עולם המתקיים מאה שנים לז"א בר קפרא לפי שהיא לשון ארירה פי' שלא היה יכול לבוא כלל לשום תכלית הבריאה מה שאין אותם שאר אותיות עכ"פ היו יכולין לבוא לשום בריאה להתקיים עכ"פ לפי שעה ודוק:

לכ"ו דורות. פירש שהיה קורא תגר כל כ"ו דורות לפי שהיו אשות כ"ו דורות מתוקנים לתקן אותן עולמות שנבראו בכ"ו אותיות עם אותיות מנצפ"ך ועי' בב"ר מה שחדשתי שם:

פרק יד

חמשה על לוח זה וכו'. מדכתיב ידיו רמז לי' דברות כי בכל יד ה' אצבעות וגלילי זהב הם הלוחות שהיו נגללים משמע ליה שחלק ב' הידים בב' גלילים יד אחד בזו ויד אחד בזו:

עשרת הדברים. נראה דמיתורא דעשרת הדברים קדרש א"נ י"ל מדכתיב ויגד לכם ויכתבם משמע כשם שדברם לישראל הדברות כך כתב בלוחות ומכיון דכל י' דברות בדבור אחד נאמרה בכתיבה ג"כ הכי הוא כל י' יחד היינו שלא נתחלקו הדברות בב' לוחות אלא כל י' בכל לוח:

ויכתבם על ב' לוחות. פי' ג"כ מייתורא דקרא וכי היכא דויכתבם דכתיב גבי ויגד משמע כל י' דברים על לוח אחד ה"נ ויכתבם דאידך קרא ולפי דרש ב' שכתבתי שנפקא מדכתיב ויגד שהכתיבה היתה מעין הגדה וכתיב ויכתבם אח"כ להורות שבכל לוח היה כ' ודוק:

טטרוגא. פי' בלשון יון מרובע פי' בכל קרן דהיינו בכל לוח היה ב' קרנות ועל כל קרן היה כתוב עשרת הדברות ואית דמפרשין שהיו הלוחות ארכן ו' ורחבן ו' ועובין ו' והיה כתוב ג"כ על על עוביו לדידהו א"ש לפי שקשה הואיל והוו חקוקים האותיות מעבר לעבר כדאיתא מ"ם וסמ"ך בנס היו עומדין וא"כ איך אפשר שהיה ניכר ואין זה הידור אלא שהיה כתוב על עובין וק"ל:

פרשה ו

פרק ב

לערוגת הבושם. שכמו שערוגת הבושם הוא החשוב שבהן כך ישראל החשובים שבעולם:

אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. פי' אותם הצדיקים אשר השלימו נפשם בתורה ובמצות ולהכי מייתי ענין הנר והתאנה שהם משולים לסילוק הצדיקים בעונתן:

כל זמן שישראל עושין רצונו של מקום. אע"ג דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים מ"מ הואיל והם כבר חסידי או"ה הקב"ה מסייען להביא אותן אצל ישראל ע"ד הבא לטהר מסייעין לו ואי לאו משום טובתן של ישראל לא היה ה' מסייען לבוא להתגייר כי אין זכותם מספקת לזה שמעלות ישראל גבוה מאד. והא דאמרינן קשים גרים לישראל כספחת י"ל דהתם בסתם גרים והכא בגירי צדק כגון יתרו ורחב וזה התירוץ קאי דוקא אליבא התירוץ הא' בתוס' בנדה לפי שאין בקיאין במצות משא"כ לתירוץ ב' לפי שאין שכינה שורה אלא על משפחה מיוחסת שבישראל וק"ל:

ומסלקו. פי' כדי שלא לעכב הפורעניות כמו שמצינו במבול שמת מתושלח קודם המבול והא דאמרינן ביומא כשם שאפר פרה מכפר כך מיתת צדיקים וכו' שם פירושו כשנשאר מכל מקום צדיק אחד משא"כ כשמתים הרבה ולא נשאר כלום ע"כ זה מכח חמת ה' ולא יועיל מיתתם לכפר:

פרק ד

נתיירא משה כו' אמר שמא נביא אחר כו'. פי' שנצטער לפי דאיתא שנצטער משה שלא הביא כלום למלאכת המשכן אמר לו הקב"ה חייך דבורך חביב עלי ומה שאתה מצוה להביא הוא במקום הבאה וזה הוא בעיני ה' כאלו הבאת נדבה למשכן וא"כ נתיירא משה שמא דבר הקב"ה ע"י אחר וא"כ יחוסר מנדבה שלו וק"ל:

פורח הוא באויר. פי' לפי שמשכן זה עתיד לגנוז כדתנן משכן וקרשים נגנזו וא"כ הוא רק לפי שעה לכך הביאו עגלות ולעגלות נתנה הויה שהם קיימין לעולם כדאיתא לעיל בפרשת נשא ומ"ש ששבטו של ישששכר נתנו עצה זו היא ע"ד שמח זבולן בצאתך וישששכר באהליך פי' שע"י שדבק בתורה היה להם קיום וק"ל:

פרק י

כמו שחר כו'. והא דנמשלה גאולתן לשחר שבאה קמעא יש ב' טעמים חדא משום שיכולו לקבל הטובה שנית שאינם מתגאים בגדולתן לא כא"ה וזה שמביא ראיה ממרדכי

ומרדכי יושב גו' כדרך דאיתא וישב מרדכי אל שער המלך שישב אל שקו ותעניתו שאע"פ שנתן לו הקב"ה גדולה לא נתגאה רק היה לובש שק כבראשונה:

פרשה ז

פרק א

עתיד הקב"ה להיות מחול לצדיקים. כן הוא הגירסא בירושלמי פי' רש"י מחול הכרם הוא עגולה סביב והקב"ה יהיה באמצע כמרכז לעגולה ויהיה מראי' באצבע שהאמצעי הוא נראה לכל המסובבים והמרכז נקרא להמסובבים ראש וטעם המשל הזה שעתידין ליהנות מזיו השכינה שכמו שהמחול עגול ואין לו סוף כך לא יהיה סוף לתענוגם ומה שאמר שמראין באצבע פי' שיהנו שלא ע"י אמצעי רק ראיה בחוש ובעין ועיין ביפ"ת ויק"ר פי"א:

פרק ג

זה שהוא ממזג לה את ההלכה. פי' דקמפלגי אם המופלא הוא ממנין סנהדרין או לא כדאיתא בתוספות שלר"י לא נכנס עמהם בחשבון וק"ל:

פרק ט

פריטן משלו היו. עיין במ"כ ובמדרש שמואל הגי' הוא אפריטוס פי' שליח מיוחד משלו היה פי' משל הקב"ה היה עכ"ל וכתב שם עוד וז"ל אבל במדרש חזית ראיתי הגי' פריטין משלי היו לשון רבים משמע דקאי על חמ"ו ול"נ שאין לנו לקיים אלא גי' הספר ור' ראובן בא לאמת דבריו שלא יקשה לך איך טעה נ"ל לדמות אותו להקב"ה הלא יותר מסתברא שהוא מלאך לז"א פריטן לשמו היו פי' ששמע נ"נ שהיו חמ"ו פורטין אותו בשם הקב"ה בתוך כבשן האש כי מטטרון ששמו כשם רבו מזה יצא טעות לנ"נ לחשוב בלבו שהוא בר אלהין ולגירסת מדרש שמואל פריטן משלו היה לשון יחיד נ"ל דה"פ שר' ראובן בא לאמת דבריו במה שחזר נ"נ ואמר דשלח מלאכה לא מפני ירידת מיכאל לבד אלא כיון ששמע מטטרון שעשה אותו אלוה היה מתייירא שלא יכו אותו כמו שהכו אותו ע"י אחר שטעה במטטרון והכו אותו ס' פולסין דנורין והיה מטטרון פרש לנ"נ מה שמו העצם דהיינו מטטרון או חנוך ומתוך כך חזר נ"נ ואמר דשלח מלאכה וטעות נפל בספרים בחילוף אותיות וצ"ל לשמו במקום משלו:

פרשה ח

פרק יג

בעתה אחישנה. וא"ת דהל"ל אחישנה קודם וי"ל דמילתא דפסיקתא נקט א"נ לפי דאיתא כשהגאולה אינה באה בזמנה אינה טובה להכי נקט בעתה ברישא למימר דכשאחישנה ע"י זכות תהיה הגונה כמו בעתה ועוד שמעתי פירוש לפי ד איתא לעיל הצעיר יהיה לאלף פי' מכח שילדה הרבה אז יכולה הגאולה להיות שלא בזמנה ע"ד וחמושים עלו בני ישראל שהיו חמשה פעמים ס"ר שהוא ת' שנה שעיקר השעבוד שלהם לא היה רק פ"ו שנה וא"כ אם יזכו הוה בעתה ודו"ק: